

Uvod

Stručno i naučno interesovanje za međunarodno komuniciranje bilo je relativno nova pojava u XX veku, naročito nakon završetka Hladnog rata i primene ljudskih prava i sloboda kao važnog standarda u međunarodnim odnosima. Ono se sistematski posmatralo i pomno izučavalo nekoliko decenija sve dok globalizacija i odumiranje suvereniteta država nisu postali univerzalni. Otuda se može reći da povodom ovog fenomena postoji određeni paradoks. Izuzetno dugovremena praksa, kao što je međunarodno, a danas sve više globalno komuniciranje, postala je predmet naučnog interesovanja tek u svojoj novijoj, sva je prilika i poslednjoj fazi razvoja. Sve slobodnije kretanje ljudi, ideja, kapitala i robe, na koje se zdravorazumska svest u potpunosti prilagodila kao na nešto što se u XXI veku podrazumeva, izaziva ozbiljne i dalekosežne posledice koje izmiču potpunom razumevanju. Stoga je naučna svest sasvim legitimno, i opravdano, preuzela međunarodno komuniciranje kao važan predmet istraživanja.

Od mnogobrojnih promena koje su se dogodile u razvoju ovog svet-skog procesa, za nauku je najvažnija serija onih kojima je međunarodno komuniciranje postalo globalni, sastavni činilac međunarodnih odnosa i ponašanja unutar međunarodne zajednice. Značaj ovog fenomena naročito je bio izražen u XIX veku kada su bili postavljeni temelji neravnornog i jednosmernog kretanja informacija i kulturnih dobara, posebno na relaciji Sever–Jug, između centara kapitalističke industrijske revolucije i Zapadnog civilizacijskog kruga i njihove periferije. Sadržaji ovih informacija su dugo ugrožavali nacionalni i kulturni identitet ogromne većine čovečanstva, što se na početku ovog veka iskazalo pojavom „digitalnog jaza“ kao pokazatelja nejednakih komunikacionih sposobnosti. Međutim, nakon ireverzibilnog gubitka suvereniteta modernih država u sve većem broju javnih poslova (kontrola informacija, sprečavanje ekoloških rizika, ekonomske i vojne integracije, itd.) otpočeo je proces globalizacije unutar kojeg i komuniciranje ljudi bez obzira na granice postaje sasvim izvodljiva stvar.

U XXI veku tehnološke promene omogućile su brzo i lako primanje i širenje informacija ne samo bez obzira na granice, nego i bez obzira na vreme i mesto. Kako je istakao Negropont (Negropont, 1998) uz pomoć savremene informaciono-komunikacione tehnologije ljudsko komuniciranje se odvija po obrascu tri „A“ (*anytime, anywhere, about anything*). Oko Zemlje je istkana digitalna infosfera sastavljena od bezbrojnih kompjuterskih mreža poznatijih kao celina „mreže svih mreža“, to jest kao internet. On je ne samo jedna od posledica, nego i veoma aktivan promoter globalizacije koja počinje da obuhvata i male grupe i pojedince. Količina i brzina kretanja svih komunikacionih simbola, nevidljivih golim okom, daju savremenoj infosferi nov kvalitet: unutar nje su i prostor i vreme postali relativni, virtuelni. Virtuelni prostor se pokazuje kao zamišljeno „mesto“ u kome više nema svetskog centra i periferije, predominantnih i marginalizovanih činilaca, u kome bi, stoga radi, moglo da procveta izobilje kultura i potkultura. U ovom prostoru smanjuje se značaj onih materijalnih činilaca koji oblikuju i obavljaju transmisiju jedne kulture ne samo kao sistema nego su je i vezivali za stvarno tlo, uglavnom za teritorije nacionalnih država. Kada dobiju digitalnu formu, informacije i kulturni proizvodi, otkaćeni od tradicionalnih sidrišta, ali i od svojih stvaralaca sve više, putuju mrežom svih mreža Veb 2.0 (Web 2.0) u svim pravcima, ka svim ljudima i koriste se na svim mestima. Osim što tako gube svoju „auru“, mnoge kulturne tvorbe uplovljavaju u okean interneta u kome se nekima, kao kapima kiše, gubi svaki trag. U tom smislu, normalno je da u ovoj knjizi promoviramo hipotezu da zbog opisanih okolnosti nastaje globalno komuniciranje, a zajedno sa njim i svetska/globalna kultura. Istovremeno sa sopstvenom globalizacijom oni poprimaju izgled pačvorka, neke vrste komplikovanog mozaika, jer i komuniciranje i kultura, kako navodi u podnaslovu svoje originalne knjige Negropont (Negropont, 1995), stešnjeni su između nule i jedinice. To je u skladu sa činjenicom da su savremena, postmoderna društva sve manje piramidalne arhitekture, u smislu pozicioniranja četiri grane vlasti na vrhu, ispod kojih se širi biračko telo, pa još niže postoje građani ili svi stanovnici na toj teritoriji. Savremena društva sve se više strukturalno organizuju po obrascu horizontalne mreže (Van Dijk, 2007). U takvoj društvenoj arhitekturi glavne institucije postaju mesta u kojima se ukrštaju komunikacioni i interakcioni putevi, ili ono što informatičari zovu „habovi“.

To su čvorišta u kojima se osim uplitanja događaju i razmena uticaja, prenos inputa, preuzimanje fidbeka, donošenje odluka, itd. Ako tako posmatramo postmoderno društvo, onda su i njegove komunikacione i kulturne ustanove na sigurnom putu da postanu samo jedna od vrsta habova. Kada takva čvorišta dobro funkcionišu, onda su ona u stanju da matično društvo u celini snabdeju informacijama i kulturnim dobrima. Uz to, pošto su savremena društva kao nikada ranije u istoriji otvorena i međuzavisna, onda pomenuti habovi/institucije mogu lako da šalju informacije i kulturna dobra i u svetski, bolje reći, u globalni ili virtuelni prostor. Štaviše, jedno od mikro čvorišta koja su integrisana u digitalnu infosferu postaju i personalni računari, mobilni telefoni, ajfoni, tableti itd. u posedu pojedinaca. Tako je po prvi put u istoriji sveta mnoštvo pojedinaca postalo i subjekt a ne samo objekt svekolikog komuniciranja. Njihovi lični profili, blogovi, fotografije, video-klipovi i ostali postovi dostupni su širom zemljinog šara. I obrnuto, sve što je uskladišteno u „mreži svih mreža“ dostupno im je uglavnom bez ikakvog posredovanja (i kontrole) državnih i masmedijskih institucija. Ljudska interakcija sve više je nadohvat samo jednog klika kompjuterskim mišem. Kao nikada ranije u istoriji, sada smo toliko zajedno a toliko sami (Terkl, 2011).

Pošto je komunikaciona komponenta (prikupljanje, obrada i čuvanje informacija) sadržana u svim međunarodnim pojavama, na izučavanje međunarodnog komuniciranja delimično su bile upućene i mnogobrojne druge naučne discipline. Istraživači međunarodne zajednice i međunarodnih odnosa (svih vrsta) sve češće moraju da izučavaju i fenomen globalnog komuniciranja koje je nadraslo raniju odrednicu međunarodnog ili međunacionalnog. U zavisnosti od uže specijalnosti, neki više ispituju njegov značaj za savremene ekonomske odnose, drugi ga dovode u vezu sa aktuelnim previranjima i prožimanjima kultura, treći ga izučavaju kao podlogu za spoljnopolitičko odlučivanje, četvrti pokušavaju da ustanove pravne obale za bujično kretanje informacija, peti se pitaju da li nam nova epoha donosi slobodu ili potpunu kontrolu komuniciranja, itd. Povremeno, kada su se istraživači različitih aspekata međunarodnog komuniciranja okupljali na tome posvećenim naučnim skupovima, jasno se, na jednom mestu, videlo obilje raznovrsnih tema koje se nude za proučavanje. Međutim, u većini naučnih disciplina međunarodno komuniciranje je zadobijalo tek uzgrednu pažnju i marginalnu

elaboraciju. Otuda osećamo i potrebu i mogućnost da ovaj fenomen, u punoj evoluciji, osvetlimo i analiziramo prvenstveno u teorijskom okviru komunikologije i političke nauke. Takvom pokušaju posvećene su naredne stranice ove knjige.